

ANIVERSAREA a 105 DE ANI DE ADMINISTRAȚIE ROMÂNEASCĂ ÎN BIHOR ȘI ORADEA
19-20 APRILIE 2024 - ALEȘD, BEIUȘ, ORADEA

Col.(r) ing. Dan Nicolae Poinar¹

Onorată asistență,

Marele istoric și om politic Nicolae Iorga a spus: „Patria este eternă prin cultul eroilor.” Astăzi, aici, suntem împreună pentru a-i comemora pe eroii și martirii români care în anul 1919 s-au jertfit pentru împlinirea idealului național dar și pentru a sărbători 100 de ani de la intrarea Armatei Române în localitatea dumneavoastră și pentru a aniversa 100 de ani de administrație românească în Bihor.

În noiembrie 1918 ia sfârșit Primul Război Mondial (ce avea să fie denumit și Marele Război datorită amplitudinii sale și numărului imens de pierderi de vieți omenești). Acest moment este un sfârșit de lume dar și un început de lume. Dispar marile imperii cu principiile lor și se impune o nouă ordine mondială bazată pe principii noi. Unul dintre aceste principii, cel al autodeterminării popoarelor, exprimat de către președintele american Woodrow Wilson va sta la baza unirii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Regatul României. La 1 Decembrie, la Alba-Iulia, 1228 de delegați aleși și peste 100.000 de români strănși într-o Mare Adunare Națională vor spune lumii întregi decizia lor: Transilvania dorește unirea cu România! În acest timp la Paris se desfășoară Conferința de pace care va stabili noile hotare ale țărilor europene cât și condițiile ce vor fi impuse înfrângerilor din acest război. Armata Română intră în Ardeal și atinge la 22 ianuarie 1919 aliniamentul Zam pe Mureș, Vf. Bihorul, Ciucea, Zalău, Baia-Mare, Sighetul Marmăției. (al patrulea aliniament-zonă de demarcație).

La 26 februarie, într-un context în care România a devenit un factor semnificativ al planurilor comandanților militari francezi de intervenție împotriva Rusiei Sovietice, Conferința de Pace a trasat o nouă linie de demarcație aflată între Satu-Mare și Arad. Comunicarea noii decizii către guvernul maghiar a căpătat însă, în contextul deteriorării rapide a situației militare aliate din Ucraina, un caracter ultimativ, ducând la o criză politică ungară finalizată cu demisia guvernului Mihaly Karoly și instalarea unui guvern comunist condus de Bela Kun la Budapesta. Decizia s-a dovedit inacceptabilă pentru oficialii maghiari, noul regim considerându-se în stare de război cu România. În Ungaria a fost decretată mobilizarea generală și statul maghiar a căutat să colaboreze militar cu Rusia bolșevică printr-o alianță ofensivă și defensivă. Trebuie amintit aici și rolul generalului Henry Mathias Berthelot și a geografului Emamanuel de Martonne buni cunoscători ai realității din zonă care au contribuit la devoalarea propagandei ungare. În acest context trupele maghiare atacă unitățile românești de-a lungul liniei de demarcație. Ultimele tentative de negociere au eșuat, astfel că la 16 aprilie 1919, trupele române au declanșat o ofensivă generală pentru a avansa dincolo de vestul Munților Apuseni.

Avansarea trupelor române în întregul areal locuit de populația românească din fostul imperiu austro-ungar a fost solicitată permanent de către delegația română aflată la Conferința de pace de la

¹ Președintele filialei Bihor a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”

Paris deoarece de la Sibiu, unde se afla Consiliul Dirigent avându-l ca presedinte pe Iuliu Maniu soseau vești și documente cutremurătoare despre atrocitățile comise de bolșevicii unguri și de către soldații Diviziei secuiești comandate de colonelul Karoly Kratochvil. Din păcate, Bihorul a fost martorul unor crime odioase comise atât împotriva conducătorilor cât și împotriva unor simpli cetățeni fără vină și fără apărare. Vom menționa azi doar pe avocații Ioan Ciordaș și Nicolae Bolcaș uciși și mutilați de bandele conduse de căpitanul Verboczy dar și pe cei 15 săteni din Sighiștel, bărbați în vârstă și femei, mitraliați fără milă. Dealtfel mai mulți fruntași români, printre care și vicarul Roman Ciorogariu, sunt arestați și la Oradea și doar avansarea impetuoasă a trupelor române îl determina pe comandantul poliției din Oradea, căpitanul Janosi să îi protejeze și să nu fie omorâți.

În fruntea trupelor române care au plecat de pe aliniamentul de la Ciucea în data de 16 aprilie 1919 se afla vajnicul general Traian Moșoiu, fiu al Branului, cel care avea să fie numit în 12 aprilie la comanda Grupului de Armată Nord constituit din Diviziile 6 și 7 Infanterie completate cu Divizia 2 Cavalerie.

În Bihor Armata Română a avansat pe două direcții principale: dinspre Criștior pe valea Crișului Negru și pe valea Crișului Alb cu gruparea colonelului Rasoviceanu (Divizia 9 Vânători) și pe valea Crișului Repede cu trupele comandate de generalii Moșoiu și Holban. Avântul și iureșul, hotărârea ostașilor români au făcut ca distanța Ciucea-Oradea să fie parcursă în doar patru zile. La 20 Aprilie 1919, în Sfânta zi de Paște, la orele amiezii generalul Moșoiu intră în Oradea marcând împlinirea în fapt a Hotărârii Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie de la Alba-Iulia. Episcopul Roman Ciorogariu avea să spună: „Astăzi se înfăptuiește și pe acest pământ idealul unirei. Nici o parte a românismului nu a fost espusă atât de mult peirei ca țara Bihorului. Astăzi îți primește răsplata pentru eroismul cu care și-a păstrat limba și legea străbună la aceste margini.”

Vom încheia tot cu un citat din Nicolae Iorga care a spus referitor la evenimentele petrecute acum o sută de ani pe aceste meleaguri: „Nu-mi aduc aminte ce s-a petrecut aici în aceea zi de 20 aprilie 1919, dar istoria românilor s-a făcut în ziua aceea acolo”.

Glorie înaintașilor care au luptat și sau jertfit pentru Neam și Țară!

Trăiască în veci România!

***

RECONSTITUIRE PRIMIREA GENERALULUI TRAIAN MOȘOIU LA ORADEA

NARATOR: În toamna anului 1918, concomitent cu evenimentele din Basarabia și Bucovina, mișcarea națională din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș s-a intensificat, românii din aceste teritorii cerându-și dreptul de a trăi într-un stat național unitar și totodată de realizare a acestuia.

Astfel, la 29 septembrie/12 octombrie, s-a întrunit în ședință, la Oradea, în casa avocatului Aurel Lazăr, Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, cu participarea conducătorilor PNR care nu erau închiși sau nu se găseau pe front, respectiv, Teodor Mihali, președintele Comitetului Executiv al PNR, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Ioan Suci, Aurel Vlad, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Lazăr și Ioan Ciordaș, membri ai Comitetului Executiv.

Comitetul Executiv al PNR a adoptat o declarație, care urma să fie expusă în parlamentul de la Budapesta.

AUREL LAZĂR:

"Pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune și hotărî singură asupra sorții ei, națiunea română ... dorește să facă acum uz de acest drept și pretinde în consecință pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere".

"Organul național al națiunii române nu recunoaște îndreptățirea parlamentului și a guvernului unguresc să se considere ca reprezentant al ei, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunii române. Toate deciziile ce s-ar lua fără aprobarea ei sunt nule și fără valoare".

"Națiunea română așteaptă și pretinde, după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplina viață națională" și Unirea Transilvaniei cu România".

NARATOR:

Acest lucru s-a împlinit la 1 Decembrie 1918 la Alba-Iulia pentru o mare parte a românilor de dincoace de Carpați dar nu și pentru cei aflați în spatele liniei de demarcație Baia Mare – Zalău - Ciucea - Zam pe Mureș. Schimbările politice care au avut loc în Ungaria, neputința liderilor de la Budapesta de a înțelege schimbările din Europa și dorința revanșardă au dus la atrocități greu de descris în această parte a Țării.

Strigătul de durere al neamului românesc din Bihor, atrocitățile pe care le suferea și în acest ceas al vremii, au ajuns și la cunoștința Armatei Române, care a pornit marea ofensivă din primăvara – vara anului 1919 împotriva armatei lui Bella Kun.

În urma ofensivei declanșate în 16 aprilie, în numai patru zile Armata Română avându-l în frunte pe vajnicul general Traian Moșoiu este la porțile Oradiei.

La ora 11 și jumătate, se ivește prima patrulă de roșiori în frunte cu locotenentul Teodorescu, împodobiți cu liliaci, floarea primăverii. Publicul imens adunat în piață credea că sunt francezi, și erupe frenetic „Vive la France”, soldații le răspund „Vive la România”.

Primarul orașului, Rimler Karoly, însoțit de notarul Lukacs Ódon și câțiva consilieri municipali și de Coriolan Pop și Iustin Ardelean ies într-o întâmpinarea generalului Moșoiu la uzinele de apaduct (pe Calea Clujului, la Uzina de Apă-n.r.), unde primarul cere ocrotirea orașului.

RIMLER KAROLY:

Domnule general! Am venit reprezentând consiliul orașului Oradea și cetățenii săi pentru a primi pe domnul comandant și armata pe care o conduce. Cetățenii acestui oraș au trăit în înțelegere frățească și pace între zidurile sale și în pace vor să trăiască și în viitor. Tocmai de aceea, ne hrănim cu speranța că și din partea forțelor de ocupație vor fi tratați cu bunătate. Orașul nostru nu a opus nici o rezistență îngrijindu-ne însă de păstrarea ordinii publice.

GENERALUL TRAIAN MOȘOIU:

Domnule primar, vin cu o armată a unui stat civilizată pe deplin disciplinată. Populația nu trebuie să se teamă de dezordine și voi acționa cu imparțialitate și dreptate peste tot în toate problemele.

Pun accentul pe menținerea ordinii, iar pentru aceasta cer cooperarea și sprijinul populației și conducerii orașului. Primesc cu plăcere pe oricine cu orice fel de cerere și voi asculta pe oricine cu răbdare.

NARATOR: La ceasurile amiezii, după slujba din Sfânta zi de Paște, vicarul Roman Ciorogariu se întâlnește cu generalul Traian Moșoiu care ieșea din Primărie și i se adresează:

VLĂDICA ROMAN CIOROGARIU:

„Domnule General!

Providența divină a revărsat asupra noastră mila cea cerească, să serbăm ziua Sfintei Învieri, ca sfânta zi de înviere a neamului românesc.

Astăzi se înfăptuiește și pe acest pământ idealul unirei. Nici o parte a românismului nu a fost espusă atât de mult pieirei, ca țara Bihorului. Astăzi își primește răsplata pentru eroismul cu care și-a păstrat limba și legea străbună la aceste margini.

Unde este limba aceea omenească, care să poată cuprinde evlavia sufletelor desrobite, către Provedința Divină și sentimentul grațitudinii către vasele alese ale acestei Provedințe Divine, eliberatorii noștri? Întreg clocotul de sentimente îl cuprindem în rugăciunea de mulțumită către Atotputernicul Dumnezeu și în mărirea gloriosului Rege Ferdinand și a vitezei sale armate.

Când ne-a adus aici gloriosul împărat Trăian, ne-a adus ca pe o armată a civilizației. Acest spirit civilizatoric ne-a susținut aici intacti aproape două mii de ani.

Armata română încă vine în numele civilizației, să împlinească postulatele dreptului popoarelor, promulgat de marele areopag constituit la Versailles. Ne rugăm, să fie cuprinsă în misiunea

aceasta civilizatorică și ocrotirea elementelor de ordine a cetățenilor noștri maghiari, cari, împreună cu noi, au suferit ororile anarhiei bolșevice, ce le-am îndurat sub teroarea, de sub care astăzi ne eliberați.

Din tot sufletul nostru urăm: Trăiască Regele Ferdinand și Augusta Casă domnitoare, trăiască viteaza armată română și marii ei căpitani, crească și înflorească România-mare în veci, Amin”.

Frescă de la Episcopia ortodoxă Oradea

GENERAL TRAIAN MOȘOIU:
Prea sfinte Părinte,
Domnilor!

La 6 noevrie anul trecut, când am pășit în fruntea armatei pe pământul Ardealului, am simțit o adâncă emoție. Aceași emoție adâncă mă cuprinde astăzi, când intru, pentru întâia oară, în orașul Domniilo Voastre, ca să vă slobozesc din suferințe. Gândul nostru este de mult îndreptat spre Domniile Voastre.

Știam în ce situație critică ați rămas. Și fără să mai ezităm, am alergat să vă salvăm. Cu ziua de astăzi, regele Ferdinand al României a pus stăpânire asupra

acestui oraș și a județului Bihor. De azi încolo, Domniile Voastre sunteți cetățeni ai României Mari. Aceasta nu este numai o vorbă spusă într-un moment de elan, ci este o realitate vie. Sunteți anexați și alipiți de trupul Țării românești pe vecii vecilor.

Români și cetățeni! Armata, conștientă de îndatoririle sale, a luptat cu cel mai mare spirit de sacrificiu, spre a salva pentru totdeauna pe frații săi, care erau terorizați și măcelăriți de către bandele bolșevice ale guvernului unguresc. Cu toate că am ocupat acest oraș și aceste ținuturi cu puterea armelor, totuși, noi, Români, credincioși sentimentelor și idealurilor noastre, vă întindem la toți mâna de frate, îndemnându-vă cu cugetul curat să deveniți cetățeni credincioși ai marelui nostru Rege, salvatorul neamului nostru, acela care s-a sacrificat pentru fericirea poporului român, marele nostru rege Ferdinand I și Augusta sa soție Maiestatea Sa Regina Maria. Fiți încredințați că ocupând acest ținut, va fi stăpânit de noi pe vecie. Gândul nostru al tuturor, să se îndrepte către familia noastră regală și toți într-un glas să strigăm; Trăiască viteazul vitejilor Maiestatea Sa Regele Ferdinand, I Împăratul tuturor Românilor! Trăiască prea mărita noastră împărăteasă Maiestatea Sa Regina Maria! Trăiască Alteța. Sa Regală viteazul Moștenitor al tronului, Principele Carol! Trăiască Dinastia Română! Trăiască marii noștri bărbați conducători!

Vă mulțumesc pentru buna primire și vă rog să strigați împreună cu mine:

Trăiască Maiestatea Sa Regele Ferdinand!

Trăiască România-Mare!”

DETAȘAMENT RECONSTITUIRE ISTORICO-MILITARĂ:

TRĂIASCĂ!

TRĂIASCĂ!

TRĂIASCĂ!